

POLISUL SOCIAL ÎN STRATEGIA SUPRAVIEȚUIRII DIN PERSPECTIVA BIOETICII: CONFIGURAȚII TEORETICO-METODOLOGICE ȘI PRACTICE

Teodor N. Țirdea,
doctor habilitat în științe filosofice, prof. universitar, catedra Filosofie și
Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

Rezumat

Problema cheie a științei și filosofiei contemporane este și cu certitudine va fi și în viitor cea a supraviețuirii omenirii. Ori de câte ori ne axăm spre elaborarea mecanismelor de realizare a strategiei de asigurare a securității umane în proporții locale, regionale și planetare, un loc și un rol aparte îi revine examinării *polisului social* (PS). În articolul de față se propune o analiză teoretico-metodologică și practică a PS, a misiunii și importanței acestui fenomen în ansamblul mecanismelor de existență a civilizației actuale din perspectivă bioetică, specificului acestei noțiuni în raport cu sistemul social etc. Pentru o explicație mai profundă a esenței și conținutului polisului social paralel se examinează nucleul acestui fenomen – *potențialul corporativ social* (PCS), elementele și definiția acestuia, accentul fiind pus pe sensul lor, reieșind din rigorile normelor și regulilor eticii biologice, dar și bioeticii globale vizavi de asigurarea dezvoltării inofensive și acceptabile a societății, inclusiv și a Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: strategia supraviețuirii, polis social, potențial corporativ social, potențial uman, bioetică, bioetică globală, dezvoltare inofensivă (acceptabilă).

Din start menționăm câteva constatări și explicații vizavi de termenii utilizați în articolul de față. Evidențiem noțiunile: *polis** *social* (nu-l identificăm cu noțiunea de sistem social), *potențial corporativ social* (PCS) și *bioetică*, deasemenea interconexiunea, interdependența și interacțiunea acestora. Asta-i, în *primul rînd*. În *al doilea rînd*, fenomenele nominalizate substanțial influențează situația morală, ecologică, ideologică, politică etc. în diverse sociumuri, în mare măsură determină nivelul asigurării securității umane, dezvoltării durabile, acceptabile și inofensive a societății. Din aceste considerente și am ales anume examinarea locului și rolul polisului social în strategia de supraviețuire din perspectiva bioeticii potteriene și nu a noțiunii de sistem social, care are numeroase puncte de tangență cu primul, dar și

* **Polis** – oraș-stat în Grecia antică, o formă specifică de organizare politică și socioeconomică a societății (*Словарь русского языка в 4-х Т. Изд. 2-ое. Т. III. – Москва: Издательство „Русский язык”, 1984. – С. 260.*)

esențial diferă de acesta, care posedă mai multă statornicie în acțiunile sale cu alte componente ale civilizației contemporane, mai ales în politica sa de asigurare a securității, unde polisul social demonstrează adesea o stare pronunțat autonomă, dar cu regret nu întotdeauna chibzuită, chiar egoistă pe multe dintre dimensiunile sociumului. De aceea, în *al treilea rînd*, noi considerăm în calitate de polis social așa entități cum ar fi comuna, orașul, municipiul, poate o regiune a țării, o confesie religioasă, o comunitate de profesioniști (savanți, oameni de cultură etc.), care manifestă mai multă închidere, autonomie, chiar și individualism, mai întâi, în soluționarea problemelor globale (ecologice, demografice, consumismul nejustificat etc.). În fine, în *al patrulea rînd*, strategia de supraviețuire a omenirii include în sine un număr impunător de componente, printre care un loc aparte îi revine *potențialului corporativ social* al polisului, ca constituent al sistemului de asigurare a dezvoltării eficiente a realității sociale. E vorba de faptul că PCS are sens de a fi examinat teoretico-metodologic pe scară largă și pe diverse dimensiuni de sine stătător doar atunci, cînd apare necesitatea de asigurare a securității unui ansamblu extins, de exemplu, o țară, o regiune a lumii, un continent, pînă la globul pămîntesc. În cazul dat polisul social, care, de regulă, tinde spre o autonomie specifică, mai izolată, are anumite obligațiuni, dar și careva drepturi de a le realiza în favoarea asigurării dezvoltării sale acceptabile și inofensive și a sistemului unde se regăsește. Rolul PCS în așa situații devine indiscutabil.

Ar fi cazul de amintit și despre un alt moment ce ține de PCS, care ne-ar axa și spre o definiție mai concretă a acestui fenomen. În societatea globalizată, fundamentată pe economia de piață și pe cunoștințe, alături de capitalul *industrial-tehnologic, financiar-bancar* și cel *științifico-intelectual* se situează și un alt factor cum ar fi *potențialul uman sumar*. *Cel din urmă însoțit de un format spiritual dezvoltat în comun acord cu un nivel sporit de organizare a conexiunilor comunicative din socium poate fi etichetat potențialul corporativ social*. Acesta constituie un „sistem social” deosebit, cu o structură bine orînduită, cu legături verticale și orizontale trainice, dar și de sine stătătoare.

O simplă explicație a PCS, reieșind din definiția schematică formulată numai ce, ne oferă posibilitatea de a evidenția explicit în structura acestui fenomen cîteva trăsături caracteristice, printre care se regăsesc: (1) insistența de a făuri în interiorul acestei construcții o atmosferă creativă prin prezența unui intelect social bine structurat, cu mecanisme eficiente de autodezvoltare avansată; (2) priceperea indivizilor polisului de a aranja și organiza o comunicare efectivă dintre ei, de a fi permanent în contact unul cu altul; (3) atitudinea motivată față de opiniile și pozițiile altora, recunoașterea dreptului omului la autodezvoltare și la autorealizare; (4)

cultură și morală corporativă avansată; (5) dezvoltare armonioasă a conexiunilor orizontale în sistemul PCS și diminuarea rolului conexiunilor diacronice; (6) iscusința de a se integra în mediul social, capacitatea de a se acomoda la condițiile ce se schimbă permanent; (7) existența comunicării sociale suplinită permanent de cea sociobiologică și „înarmată” nu doar cu toleranță socială dar și cu toleranță bioetică; (8) existența unui spațiu sociobiologic (socioecologic), unde v-a predomina rațiunea și deci *nooetica* (etica noosferică); (9) prezența fluxurilor informaționale orizontale și a celor diacronice cu o entropie socială diminuată; (10) prezența factorului de încredere și binevoitor (favorabil) în sistemul PCS, ce se fundamentează pe recunoașterea totală a normelor, regulilor și principiilor bioeticii și nooeticii etc.

O asemenea interpretare (și abordare) a PCS ne permite să concluzionăm că în societatea informațională dezvoltarea durabilă, acceptabilă și inofensivă este asigurată de acest fenomen atunci când pe prim plan se situează nu cantitatea de informație ce revine unui individ din acest „sistem”, dar calitatea și trăinicia, durabilitatea conexiunilor dintre oameni, mai ales dintre savanți, eficiența organizării comunicării sociale orizontale și verticale dintre membrii polisului, nivelul rezonabil de manifestare al entropiei sociale din interiorul acestuia. Din cele expuse reiese că potențialul umanitar și cel intelectual se preface (se modifică) în forță creatoare doar în anumite condiții – în procesul de interacțiune utilă a oamenilor. Sistemul de comunicare dintre indivizi și dintre comunitățile acestora devine în așa fel, ori de câte ori ne dorim, decisiv pentru societatea postindustrială, informațională [6, p. 4-10].

Postulatele teoretice numai ce formulate au o semnificație practică majoră. Dacă să analizăm cazul Republicii Moldova din această perspectivă apoi e necesar de semnalat că aici o problemă importantă este nu doar extenuarea potențialului umanitar, dar nivelul scăzut de dezvoltare a mecanismului comunicativ, neeficacitatea celui din urmă, care concomitent este, după cum s-a menționat, și făuritorul PCS. Tot în acest context de indicat slăbiciunea poliselor sociale din țara noastră. Satele (comunele) practic s-au pomenit fără forțe apte de muncă, intelectualitatea nu se regăsește în sociopolisele rurale, centrele raionale cu statut de polis orășenesc, inexplicabil de multe la număr, deasemenea nu-și îndreptătesc menirea sa, sunt lipsite de fabrici și uzine adecvate, spitale bine dotate cu tehnologii medicale performante, printre orașele mari practic se regăsește doar capitala, unde iarăși întâlnim aceeași situație – locuri de muncă în ansamblu sunt insuficiente, finanțarea științei și culturii se face pe principii vechi (sovietice) etc. E necesar, conform teoriei poliselor, de comasat raioanele, să zicem în județe sau municipii, de instalat în centrele județene

(municipiile) noi ramuri ale industriei, de dezvoltat pe cele vechi, de modificat sistemul de învățământ preuniversitar, universitar și postuniversitar etc.

Pentru realizarea efectivă și constructivă a PCS în fapte reale pentru societate e necesar ca toți oamenii care activează în acest „sistem uman” să promoveze și să respecte un ansamblu concret de norme, de reguli și principii morale, întâi de toate pe cele ale eticii biologice și nooeticii, importanța cărora constă în faptul, că aprecierea bioetică sau noosferică a comportării, dar și doctrinele eticii biologice și eticii noosferice nu pot fi substituite prin alți factori. Din această perspectivă scopurile și sarcinile PCS se regăsesc în relevarea și rezolvarea problemelor morale ce apar în procesul constituirii și funcționării polisului. Înfăptuirea obiectivelor nominalizate presupun elaborarea noilor orientări etice, extinderea acestora asupra altor lumi, de exemplu, asupra lumii biomedicale cu apariția bioeticii, fondată de marele gânditor nord-american din sec. al XX-lea Van R. Potter (1911-2001) [1, c. 9-38]. Bioetica potteriană influențează nu doar comportamentul unui sau altui cetățean al sociopoliselor, dar și sfera organizării și dirijării dezvoltării acestora.

Complexitatea și contrazicerea componentelor bioetice și nooetice ale polisului social constă și în faptul că ele trebuie să protejeze organizațional două tipuri de existență socială: *tradiția* și *transformarea* permanentă. Aspectele contradictorii și trăsăturile de bază ale celor din urmă nu doar nu coincid, dar, de regulă, vin în contradicție una cu alta. Prin urmare, o problemă urgentă ce necesită dezbateri și soluționare în acest context devine studiul coraportului dintre „tradiție” și „transformare” în structurile ce au menirea să modeleze perspectiva societății.

În această ordine de idei, apare încă o întrebare: există oare încă un sistem etic care ar include în sine valori contradictorii de salvagardare a identității culturale tradiționale și concomitent o modernizare socială permanentă și impetuoasă? Spiritualitatea europeană a dat naștere și menține în viața contemporană diverse paradigme și nivele de etică, printre care deosebim: etica conceptuală (metaetica), etica normativă, etica biosferocentristă [2, c. 56-58] și în fine nooetica [10, c.31-34]. Cele din urmă ne permit să examinăm relațiile morale dintre om și vietate, om și noosferă, iar drept rezultat – apariția în polisul social al fenomenelor *bioetică* și *nooetică*. Tot pe această dimensiune se pot evidenția câteva sisteme morale de apreciere a activității omului și a relațiilor umane, printre care regăsim etica virtuții, etica datoriei, etica responsabilității, etica relativistă, sisteme etice religioase etc. Fiecare din aceste sisteme conține un șir de contradicții și dificultăți de realizare, mai ales în condițiile apariției la sfârșitul sec. al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea a unei lumi noi, când în

fața civilizației au apărut provocări de tip principal netradiționale, printre care se regăsesc problemele antropoinvironmentale globale, experimentele asupra genomului uman, clonarea, tehnologiile informaționale, nanotehnologiile, ingineria genetică, medicalizarea sociumului, terorismul global, problema sporirii nejustificate a populației Terrei, problemele alimentației etc.

Apariția eticii epocii tehnologiilor avansate a inițiat aici și o nouă metodologie – cea *biosferocentristă* și o nouă metodă filosofică – metoda *biocentristă*, un nou principiu metodologic fundamental al bioeticii - principiul *biosferocentrist* [2, c. 57-59]. În baza lor s-au elaborat câteva trasee de dezvoltare a bioeticii cu principiile sale morale proprii, cum ar fi etica biomedicală nord-americană, bioetica și biodreptul vest-european și altele [7, p. 8-18]. Anume aceste noi instrumentare filosofico-metodologice și morale permit civilizației contemporane să utilizeze rezonabil performanțele progresului științifico-tehologic actual, să contribuie la ameliorarea calității vieții generațiilor de azi și celor viitoare. Această etică obligă toți participanții sociopolisului să extindă aprecierile morale și asupra biosferei, să evite orișice amestec a individului în sfera viului.

Însă și această nouă etică - etică biosferocentristă n-a reușit să soluționeze sistemic multe dintre problemele evoluției civilizației contemporane, mai ales în condițiile dezvoltării ei stihinice. În acest aspect gândirea globală nouă trebuie să includă în sine și alte momente, de exemplu, elaborarea strategiei de supraviețuire în condițiile manifestării netradiționale a activității intelectuale a omului. Acest „supernou” stil de gândire, etichetat de savanți „noosferic” a provocat, după cum am menționat mai sus și o nouă etică „nooetica”, și o nouă metodologie – *noocentristă* (sfera rațiunii). *Nooetica ca o etică a orientării noosferice* și activității intelectuale a omului [10, c.30] trebuie să devină un mecanism de control al sferei rațiunii.

Bioetica polisului social se instalează aici ca un tip de etică netradițional, ca o nouă mentalitate, ca un stil (mod) de viață aparte, ca o ideologie specifică, ca o politică a acestei comunități corporative (și de ce nu chiar a statului) etc. În acest sens, etica nouă netradițională (etica biologică) se manifestă și ca o știință a supraviețuirii, o știință interdisciplinară la intersecția biologiei și valorilor umane [1, c. 9], și se realizează actualmente prin intermediul unui edificiu teoretico-practic artificial, zidit intenționat de către savanți și filosofi și botezat de ei *bioetica globală* [3, p. 3-5; 4, c. 117-118; 8, c. 74-82]. În așa fel, în contextul concepției de sociopolis bioetica acestuia include în sine nu doar filosofia practică și pe cea aplicativă, nu doar elemente de științe naturale, dar și toate tipurile de comportare socială, inclusiv deciziile politice, ideologice, o

parte din deciziile juridice, ecologice etc. Etica biologică în comun cu nooetica în sociopolis devin disciplini integrative, ce sintetizează (reunește) diverse paradigme morale, ce au precedato.

Din altă parte, sociopolisul reprezintă un spațiu spiritual și sociocultural, unde individul devine scopul și nicidecum mijlocul progresului socioeconomic, dezvoltării anticipate, acceptabile și inofensive. Bioetica și nooetica în polisul social sunt niște instrumente eficiente și importante teoretic, dar și practic în elaborarea strategiei de asigurare a securității umane, strategiei de dezvoltare durabilă. Etica biologică potteriană și nooetica se includ în procesul numai ce nominalizat prin intermediul bioetizării sociopolisului și acomodării bioeticii la segmentele celui din urmă [9 c. 71-73], dar și a nooetizării societății. Drept rezultat al acestor două procese, normele, regulile și principiile morale ale acestora (bioeticii și nooeticii) își majorează gradul de unificare și se răspîndesc într-o atare calitate în toate culturile polisului social, ca în final să apară o bioetică mai globalizată, cu o diversitate morală mult mai scăzută vizavi de scopul principal al sociopolisului – implicarea sa în constituirea unei strategii eficace de supraviețuire, în pofida intențiilor adesea egoiste ale acestuia [5, c. 57].

Și încă un moment în concluziile noastre: bioetica reprezintă un mecanism de protejare a spațiului spiritual al sociopolisului. Relațiile care se stabilesc aici devin un proces de evoluție a obligațiunilor reciproce dintre indivizi în socializarea lor etico-morală. De aceea pentru polisul social factorul principal în dezvoltarea sa îi revine faptului cum oamenii își văd angajamentele sale și în ce măsură acestea pot fi realizate. Sociopolisul reprezintă un model social de tip ideal, în care aspectul bioetic se prezintă ca unul fundamental și esențial. Multe din deciziile sociale în realizarea unui astfel de model necesită o expertiză bioetică minuțioasă.

În fine, alături de concluziile menționate, evidențiem suplimentar că polisul social permanent trebuie să-și modifice, poate chiar să-și transforme spațiul său educațional, să concretizeze orientările sale în educația umanitară la nivel preuniversitar, universitar și postuniversitar, să apropie conținutul său de alte polise ce au reușit mai mult în elaborarea strategiei de existență umană. Dacă să vorbim de sănătatea publică, apoi sociopolisul trebuie să devină locul cel mai potrivit în protejarea adecvată a sănătății individului, iar comitetul de bioetică să se transforme în unul din cele mai importante mecanisme de reglementare a relațiilor sociomorale în majoritatea tipurilor de activitate a omului, mai întâi în lumea biomedicală.

Sumînd cele spuse, încă o dată atenționăm că în strategia de supraviețuire a civilizației contemporane, în elaborarea noilor instrumentare de realizare a acesteia, polisului social îi revine un rol aparte, indispensabil,

care în cupe cu alte mecanisme ne permit să apropiem dezvoltarea stihiiică a sistemului social actual de cea durabilă și inofensivă, adică de dezvoltarea noosferică, ce ne-ar permite să majorăm nivelul de combatere a crizei antropoinvironmentale globale, să ocolim cu o mai eficientă iscusință omnicidul planetar, care pîndește omenirea la orișice colț al lumii.

Библиografie

1. **Поттер Ван Ранселер.** Биоэтика: мост в будущее. – Киев: [Видавечь Вадим Карпенко](#), 2002. – 215 с.

2. **Цырдя Т.Н.** *Становление биоцентрической методологии – императив этики эпохи высоких глобальных технологий // Человек в пространстве болезни: гуманитарные методы исследования медицины. Сборник научных статей. Под ред. Е.А.Андреановой. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. – 430 с.*

3. **Țîrdea Teodor N.** *Bioetica globală: utopie sau realitate specifică? // Științele socio-umanistice și progresul tehnico-științific / Conferință Științifică interuniversitară. Materialele comunicărilor științifice. 5 aprilie 2013. – Chișinău: Editura „Tehnica-UTM”, 2013. - 257 p*

4. **Цырдя Т.Н.** *Ноосферная стратегия безопасного развития в контексте глобальной биоэтики: теоретико-методологический анализ // Матеріали І Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Формування нового світогляду як основа стратегії сталого розвитку» присвяченої 150-річчю з дня народження академіка, першого президента Української Академії наук Володимира Івановича Вернадського (14-16 березня 2013 року). – Львів: Видавництво РВВ НЛТУ України, 2013. – 222 с.*

5. **Цырдя Т.Н.** *Биоэтика планетарного развития: инициация и становление // Сахаровские чтения 2013 года: экологические проблемы XXI века / Материалы 13-й международной научной конференции. 16-17 мая 2013 года, г. Минск, Республика Беларусь. – Минск: МГЭУ им. А.Д.Сахарова, 2013. – 349 с.*

6. Kanîghin Iu.M., Țîrdea Teodor N. *Intelectul social și rolul lui în societatea contemporană // Revista de Filosofie și Drept. 1999, nr.2-3. P.3-12.*

7. Țîrdea Teodor N. *Traseele istorico-noționale și modelele teoretice în dezvoltarea bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă // Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2011, nr.1. - P. 7-18.*

8. Энгельгардт Х.Т. *Почему не существует глобальной биоэтики? - Москва: Человек, 2008. nr. 1. – С. 74-82.*

9. Цырдя Т.Н. *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // *Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. - Київ: «Арктур-А», 2012. - С.71-73.*

10. Запорожан В.Н. *Нооэтика и этический кодекс современности* // *Съгодня и биоетика. Київ: ВД «Авіцена», 2011. – 400 с.*

TEHNICA, CULTURA, POLITICA ÎN RAPORTUL LOR INTERDETERMINATIV

Vasile Țapoc dr. hab.,
prof. univ., USM

Relatarea o încep cu axioma asumată și de alții, nu prea mulți, că lumea în care trăim, inclusiv cea a ideilor și valorilor, ne este lăsată moștenire de predecesori. Cu toate acestea nu puțini sunt nici cei ce cred cu aroganță că lumea începe, ba chiar și sfârșește cu ei. Altfel spus că nu datorează nimic predecesorilor, nici măcar o recunoștință simbolică, și că nu poartă nici o responsabilitate pentru gestionarea moștenirii survenite. Această atitudine e calificată, pe bună dreptate, de colegul de generație și prietenul meu, doctorul habilitat, profesorul universitar Teodor Țirdea, drept *buricism*. Ader la cei ce consideră că toate elementele culturii: ideile, idealurile ca și știința, religia, arta, filosofia, tehnica ș.a. sunt produse complexe, individuale și colective, naturale și artificiale. Cu referire la idei am menționat, cu alte ocazii, că L. Blaga afirma despre valoarea maximă a unei idei și despre misiunea cercetătorului de a nu rata și de a-i găsi locul și momentul de a o actualiza, iar P. Feyerabend susținea că nici o idee din trecut, oricât de modestă n-ar fi ea, conține un potențial încă nerealizat. Și mai categoric rămâne afirmația, cu importanță valoare euristică a scriitorului francez Maurice Barres (1862-1923), lansată în opera *Omnia liber* (1904): „Nu există idei personale; chiar și cele mai rare idei, chiar și cele mai abstracte judecăți, sofisme, cele mai infatuate metafizici sunt niște moduri generale de a simți și apar în chip necesar la toate ființele aceluiasi organism, asaltate de aceleasi imagini. Rațiunea noastră, această regină înlănțuită, ne obligă să ne potrivim pașii cu cei ai predecesorilor noștri” [1.p.13]. De fapt autorul în cercetările sale străbate calea, trecând mai multe etape, de la *Cutul sinelui* (1888) până la descoperirea „eului